

ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ ВНУТРІШНЬОГО ЖИТТЯ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

В статті стисло висвітлено гуманістичні засади життєдіяльності Києво-Могилянської академії XVII—XVIII ст.

Поряд з іншими досягненнями Києво-Могилянської академії, що заслуговують на особливу повагу та аналіз дослідників, є демократизм засад внутрішнього життя та гуманізм принципів виховання. Цим академія зажила собі особливої популярності та симпатії серед тогочасної молоді.

Головним чинником, що забезпечував демократизм Києво-Могилянської академії, був принцип її комплектування студентами. Відомо, що академія була загальноосвітнім встановом навчальним закладом, у якому навчалися діти як представників гетьманів, козацької старшини, духовництва, так і козаків, міщан і навіть селян.

У XVII—XVIII ст. в Київській академії навчалися вихідці з родин української знаті: Полубенських, Мужилівських, Міклашевських, Проскурів, Сушанських, Лизогубів, Забіл, Танських, Косачів, Галаганів, Сулим, Гамаліїв, Зертис-Каменських, Горленків, Безбородьків, Лазаревських, Ханенків, Дунін-Борковських, Скоропадських, Кулябків, Лісовських та ін. [1, с. 386—416]. У 1700 р. під скаргю митрополитові В. Ясинському на несправедливі дії магистрату щодо студентів від імені академічної корпорації підписалися в числі інших "Григорій Новицький, префект Конгрегації Семен Миревич, віце-префект. Полковниченки: переяславський — Семен Лизогуб, чернігівський — Семен, прилуцькі — Василій і Павло" та ін.

Але основний контингент Київської академії становили діти простих козаків, міщан, священників і селян. У неповному списку студентів класів інфими й граматики за 1736/1737 навчальний рік числилося: "синів козачих" — 16, "синів мужичих" — 15, "синів міщанських" — 15, "синів священників" — 15 [2, с. 356—362]. Із 166 студентів класу пітики і риторики у списку за 1763/1764 навчальний рік числилося 34 вихідці

із селян, 22 — із козацької старшини, 14 — із козаків, 9 — із міщан, один — син економа, 2 — невідомого походження, решта — із духовенства [3, с. 152—171].

Всестановість як принцип комплектування вихованцями у Київській академії була найхарактернішою із гуманістичних традицій, що завжди дотримувалася та неодноразово відзначалася у багатьох офіційних документах. У 1666 р. київський воєвода, боярин П. В. Шереметьєв у листі до російського царя характеризував Київську академію як заклад, де навчаються кияни — "всяких чинів люди". Це було підтверджено царською грамотою від 1694 р., згідно з якою в Академії дозволялося читати вищі науки "...детям великороссийских и малороссийских жителей разных чинов" [4, с. 316—324]. Всестановість Академії підтверджувалась також царськими грамотами 1701 та 1742 рр. Це положення закріплювалось академічною інструкцією "Leges academicae..." (1734 р.), у першому пункті якої підкреслювалося: "До Академії повинна прийматися для придбання знань будь-яка вільна людина будь-якого звання й стану, хоч би звідкіля вона прийшла, тільки б визнавала східну християнську віру і мала здібності до навчання" [5, с. 102].

Демократизм проявлявся і в організації навчального процесу Києво-Могилянської академії. Навчальний рік розпочинався в Академії 1 вересня й закінчувався на початку липня наступного року. Але новоприбулих зараховували до складу студентів протягом усього навчального року. Про це свідчать академічні відомості 1763/1765 та 1769/1770 навчальних років [6, с. 152, 265, 435, 463]. В Академії не існувало також і вікових обмежень. Наприклад, у другому і третьому молодших класах Академії (класах інфими й граматики) в 1736/1737 на-

вчальному році навчалися учні віком від 11 до 25 років [7, с. 350—362]. За власним бажанням учень міг залишатися у класі декілька разів, "поискательству совершенного знания и науки". Іноді студенти поверталися із вищих класів до нижчих "підтверджувати знання", а невстигаючих студентів академії взагалі не відраховували. Це було одним із проявів гуманного ставлення до вихованців і мало позитивні наслідки [8, с. 93]. Навчалися в Академії стільки, скільки бажали, оскільки "студентів як вільних людей, у школах київських вільно приймають і, скільки хто забажає, навчають. З часом їх збільшується, а з часом — зменшується: одні переходять до уподобаних шкіл, інші — в різні, які хто коли забажає звання, за давніми місцевими звичаями, відходять" [9, с. 91].

Принципи гуманізму добре проглядалися і в системі виховання студентів. Головними виховними принципами в Києво-Могилянській академії, започатковані ще братськими школами, стали всестановість та рівність усіх у навчанні. Це сприяло розвитку демократичних ідеалів, вихованню у студентів почуття гідності та взаємної поваги.

Основи виховання студентської молоді були розроблені ще Петром Могилою й викладені ним у ряді праць, передусім в "Анфології" (надр. 1636 р.), яка видана спеціально для молодих колегіантів. Основна мета цієї праці — прищепити студентам почуття глибокого патріотизму, моральної чистоти і чесності, поваги й пошани до батьків, до старших, а також акцентувалося на вихованні у студентів глибокої поваги до християнської православної віри.

На формування виховних ідеалів в Академії значний вплив мало запорозьке козацтво. Палка любов запорожців до рідного краю, образ запорожця-воїна (хоробрість, мужність, здатність йти на смерть заради вітчизни, честі, товариства) викликали в академічній молоді захоплення, прагнення наслідувати благородні приклади. У 1648 р. київські студенти першими вітали урочистий в'їзд гетьмана Богдана Хмельницького до Києва, називаючи його "спасителем і визволителем вітчизни". Значна частина вихованців Академії поповнювала Запорозьку Січ, вливалася в народно-визвольну армію українського лицарства, однаково вправно володіючи і пером і шаблею [10, с. 151].

Вимагаючи від студентів "людськості й учтивості", поваги до професорів і наставників, беззаперечного виконання їхніх вимог, академічних правил, водночас запорожці захищали інтереси вихованців Академії, їхні почуття власної гідності. Так, на прохання обер-коменданта м. Києва П. Вігеля, посилаючи студентів до військового суду для перекладу скарг польською мовою, ректор Миславський застерігав: "Однако, покорно прошу, чтобы оный суд поступал с ними не повелительным образом, но с благопристойностью, которую заслуживают благопристойные люди" [11, с. 485].

Отже, головний зміст педагогічних засад Києво-Могилянської академії, які ґрунтувалися на принципах гуманізму, всестановості, рівності у навчанні, патріотизму сприяв формуванню в академічній молоді громадянських ідеалів, переконання в необхідності служити суспільству передусім шляхом поширення освіти й науки.

1. Акты и документы, относящиеся к истории Киевской академии. Со введением и примечаниями Н. И. Петрова.— Отд. 2.— Т. 3.— К., 1908.— С. 386—416.
2. Вишневский Д. Киевская академия в первой половине XVIII ст. (Новые данные, относящиеся к истории этой академии, за указанное время).— К., 1903.— С. 356—362.
3. Акты и документа...— Отд. 2.— Т. 3.— С. 152—171.
4. Памятники, изданные Временной комиссией для разбора древних актов.— К., 1845.— Т. 2.— С. 316—324.
5. Аскоченский В. Киев с древнейшим его училищем Академией.— К., 1856.— Ч. 1.— С. 102.

6. Акты и документы...— Отд. 2.— Т. 3.— С. 152,265,435, 463.
7. Вишневский Д. Киевская академия.— К., 1903.— С. 350—362.
8. Там само.— С. 93.
9. Акты и документы...— Отд. 2.— Т. 1.— Ч. 2.— С. 91.
10. Хижняк З. І. Києво-Могилянська академія / Вид. друге.— К.: Вища школа, 1981.— С. 151.
11. Акты и документы...— Отд. 2.— Т. 5.— С. 485.

Baranivsky V.

THE HUMANISTIC PRINCIPLES OF THE INNER LIFE OF KYIV-MOHYLA ACADEMY

The humanistic concepts of the Kyiv-Mohyla Academy's vital activity are elucidated briefly in this article.